

Fig. 1. Herlev. Ydre, set fra Syd.

HERLEV KIRKE

SOKKELUNDS HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Gladsakse, men 1476 regnedes til Smørum Herred¹, var ifølge Resen indviet til *Treenigheden*² (sml. Alabasttavle, S. 386 og Kalkmalerier, S. 382). Sognet er først oprettet efter 1453³, da de to »Brydegaarde, som Matthis Jensen ibor« omtales som liggende i Herlev, Gladsakse Sogn og Kirken bygget o. 1400, da Herlev mangler paa den ellers komplette Sogneliste i Roskildebispens Jordebog o. 1370.

I Gravskriften (S. 388) over Matthis Jensen († 1480) kaldes han Kirkens Værge og Grundlægger, og hans Billede (Fig. 9) ses malet i det østre af de to Korhvælv, lige over det Sted, hvor hans Gravsten oprindelig skal have ligget. Imidlertid viser Bygningsundersøgelsen, at Vestpartiet er Skibet af en ældre Kirke med smallere Kor, og at de to Østfag er en senere Tilføjelse, og Blændingsdekorationen i den gamle Kirkes Vestgavl, der staar bevaret under Taarnets Østmur, er af højgotisk Type, mens Østgavlen er udpræget sengotisk. Hvis der ikke er Tale om en Valfartskirke (sml. Sagn ndf.), der ikke behøver at være Sognekirke, kan dette Forhold forklares saaledes, at Matthis Jensen kort efter 1453 har rejst den ældste Kirke og selv en Menneskealder senere ladet den udvide med Langhuskoret. I Forbindelse med det nedenfor anførte Sagn meddeler Resen, at Kirken maatte fuldføres af »summus magistratus« (Borgmester og Raad i København?)⁴.

Allerede 1505 skal Kirken have tilhørt Universitetet⁵, under hvilket den laa, indtil den overgik til Selveje 1. September 1934.

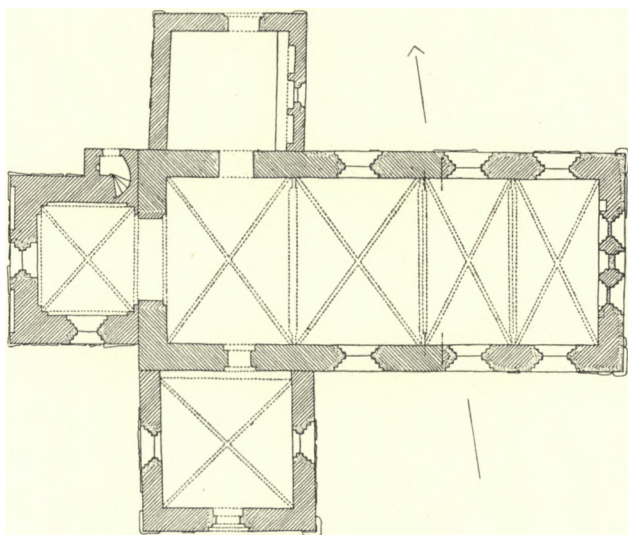

Fig. 2. Herlev. Plan. 1 : 300. Maalt af El. M. 1943.

Om Matthis Jensens Kirkebyggeri fortæller et af Resen gengivet *Sagn*⁶, at Egnens Folk engang vilde til Gudstjeneste i Gladsakse, men i lang Tid søgte den forgæves, hvorfor de anraabte Gud om at give dem en mere bekvemt liggende Kirke. I den paafølgende Nat bød en Engel da Matthis Jensen at grave paa det Sted, hvor Kirken nu staar, indtil han fandt et Staalkors, hvorover han skulde rejse et Alter. Endvidere beretter Resen, at der i Kirken (foruden undergørende Jernærmer og Fodlænker) indtil Svenskekrigen 1659 vistes en Pil, der i et Slag berøvede Kong Hans to Tænder, og at han af og til skal have valfartet barfodet til Herlev. Er der en Kærne af Sandhed i denne sagnagtige Fortælling, maa den vel snarest dreje sig om Christian 1., der i Slaget paa Brunkebjerg 1471 fik bortskudt nogle Tænder »med it Lod (o: Bøssekuhle)«, som Arrild Huitfeldt siger⁷.

Kirken ligger sydligt i den gamle Del af Byen paa en svag Hævning i Terrænet, hvis højeste Punkt ligger tæt Sydøst for Bygningen. Kirkegaarden, der 1870 udvidedes mod Syd og i moderne Tid betydeligt mod Nord, hegnes af moderne, kalket, teglhængt Mur af smaa Sten, med store, fladbuede Spareblændinger paa Indersiden. Ud for Kirkens Nordside er der dog ny-gotisk Mur af Munkesten, hvori vestligt en Laage, østligt en kombineret Køreport og Laage.

Bygningen bestaar af et gotisk Langhus, af hvilket de to vestre Fag udgør Skibet af en ældre Kirke, mens de to østre er fra Tiden o. 1480, og tre sen-gotiske Tilbygninger: mod Nord et Vaabenhus, mod Syd et Kapel (nu Sakristi) og endelig et Vesttaarn. Orienteringen har kendelig sydlig Misvisning.

Af den oprindelige Kirke, der paa ældre gotisk Vis har haft smallere Kor (sml. Rester af Triumfvæg), er kun Skibet, de to vestligste Fag i det nuværende Langhus, bevaret. De godt 4 m høje Mure er af *Munkesten* i Munkeskifte og

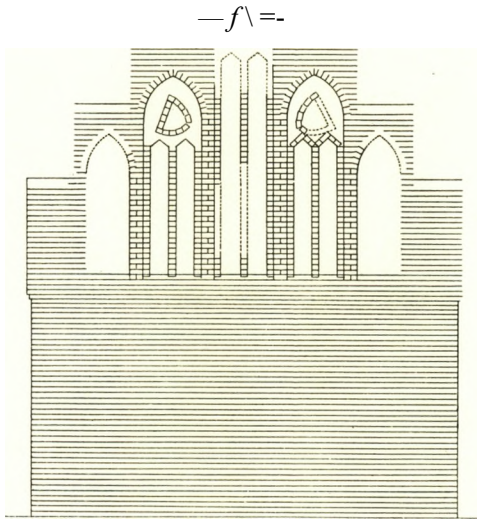

Fig. 3. Herlev. Oprindelig Vestgavl. Opmaaling og Rekonstruktion. 1: 150.
Maalt af El. M. 1945 (S. 375).

hviler paa en Syld af rejste Kampesten, der dog kun er urørt paa den Strækning, der dækkes af Vaabenhuset. De øvrige Steder er Murene for en stor Del omsat, og kun her findes der, efter de store Reparationer 1865 og 1887, gamle Munkesten. Af de oprindelige Døre er maaske den søndre, der nu fører ud til Sakristiet, helt bevaret. Den er fladbuet, med Fals til begge Sider, og saa tykt overpudset, at dens Alder vanskeligt kan bedømmes, men Lysningsbredden, o. 88 cm, er den samme som før Istandsættelsen 1865. Norddøren er udvidet; det er dog muligt, at man har indskrænket sig til at borthugge det inderste Karmled af den oprindelige Døraabning. De oprindelige Vinduer er sporløst forsvundne, sandsynligvis fortrængt af de nuværende; men det ser ikke ud til, at der har været noget i Vestfaget i Nærheden af Dørene. Dersom dette er rigtigt, kan Skibet højst have haft eet Vindue i hver af Langmurene. Omrentlig daterende er den vestre Taggavl, hvis Blændingsdekoration, der er af højgotisk Type, for en væsentlig Del er synlig fra Taarnets Mellemetage. Gavlens har haft mindst fem stigende Højblændinger (sml. Opmaalingen og Rekonstruktionen Fig. 3), hvoraf de to yderste, der sikkert har været smalle og udelte, næsten helt dækkes af Taarnets Flankemure, mens de tre midterste i Bunden har haft en stavværksagtig Opdeling. Denne er bevaret i de to Mellemblandinger, der hver omfatter to smalle, med bindermurede Spærstik afdækkede Pibefelter, kronet af et fordybet, skraatstillet Skjold, omrandet af

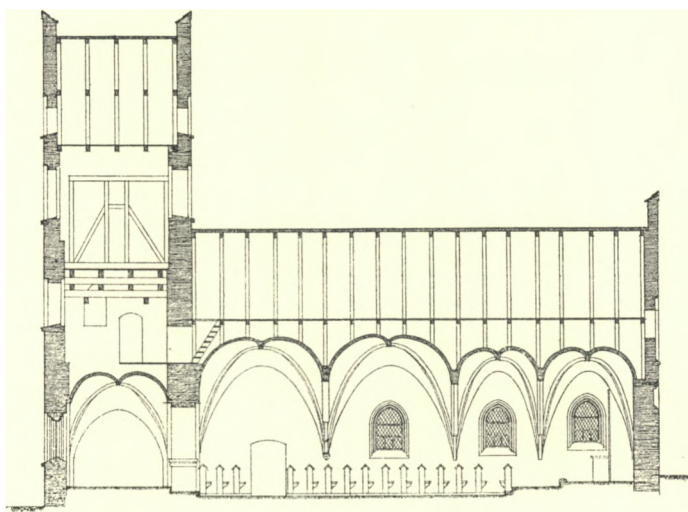

Fig. 4. Herlev. Længdesnit, set mod Nord. 1 : 150. Maalt af E. Barfoed 1925
Rundvinduet i Østgavlen er fejlagtigt vist som udvendig Blænding.

Bindere, mens Midtblændingens Dekoration er stærkt ødelagt. Der er dog ogsaa her tydelige Spor af to Pibefelter, men da Mellembændingernes Smaaskjolde er vendt symmetrisk, mod hinanden, har Midtblændingens nu forsvundne øverste Prydfelt maaske haft en anden Form, vel snarest rund. Gavlen som Helhed staar med blankt Murværk, men i velovervejede Kontrast hertil er enkelte Partier af Dekorationen fremhævet med hvidtet Puds, først og fremmest Bunden af Ståvværksdelingens Smaablændinger og Skjolde. Der er desuden pudset omkring de sidste, dog saaledes, at deres Binder-Omræmning staar blank, mens omvendt de spærformede Stik over Pibeblændingerne tæt derunder er dækket. Gavlen har haft ret store Kamtakker, formentlig syv, af hvilke den nederste mod Nord er bevaret. Den er kun een Sten tyk og i moderne Tid forhøjet, saa den har Tag fælles med Trappetaarnet, der dækker hele dens Vestside. 1864 stod den endnu urørt og havde et Par Udkragninger mod Øst under Teglafdekningen (Opmaaling 1864).

Det oprindelige Skibs østre Afslutning spores udvendig i Murværket mellem 2. og 3. Vindue fra Øst. Skalmuringer har ganske vist her udvisket Øgningen med det sengotiske Kor, men denne røbes af Skiftegangen. Op gennem Murværket ses en Række Løbere siddende nøjagtig lodret over hinanden, og en Sammenligning med Forbandtet i Skibets velbevarede Nordvesthjørne gør det muligt at bestemme Østhjørnernes Plads. Denne falder mod Syd o. 7,10, mod Nord o. 7,20 m fra den nuværende Østgavl. Svarende hertil ser man i Lang-

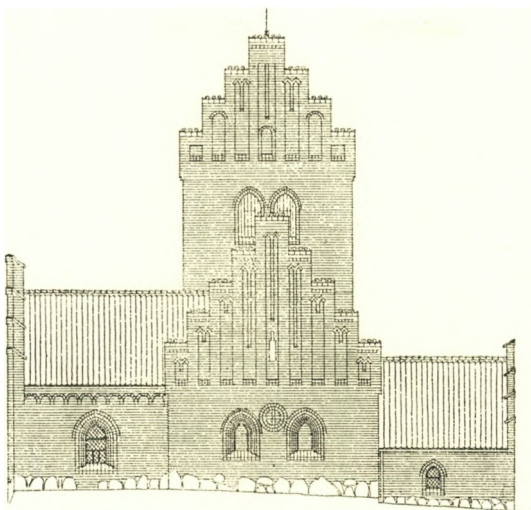

Fig. 5. Herlev. Opstalt, set fra Øst. 1 : 150. Maalt af E. Barfoed 1925.

murene over Hvælvene, mellem 2. og 3. Fag, Rester af den bortbrudte †Triumfvæg, der her kun har været 70 cm tyk, men som længere nede, i Lighed med Langmurene, maa have været en halv Sten tykkere, altsaa ialt o. 84 cm, for at kunne danne Vederlag for de i Væggene indbyggede Hvælvinger.

I det *Indre* er begge de to oprindelige Hvælvingsfag bevaret. Kapperne, hvis Forløb i Væggene nærmest er ægformet, og de retkantede Ribber er Halvstens, den svagt tilspidsede, ret lavt spændte Gjordbue Helstens foroven, Halvstens forneden, hvor den løber af paa kridtskaarne Konsolhoveder, det nordre med Krone (Fig. 7—8). I det vestre Fags Vestkappe en nu tilmuret Aabning, der oprindelig gav Adgang til Tagrummet.

Tilføjelser og Ændringer. Senere i gotisk Tid er Triumfvæggen og det oprindelige, smalle Kor blevet sløjfet og erstattet med en *ny, større Korbygning* af samme Bredde og Højde som Skibet. Det er sikkert denne Omdannelse til en sengotisk Langhuskirke, der er den ellers ret ukendte⁸ Matthis Jensens Værk og Anledningen til, at man paa hans Ligsten har kaldt ham Kirkens Grundlægger. Ændringen maa saaledes dateres til Tiden henimod 1480, hans Dødsaar, hvilket stemmer godt med Stilformerne, især med Østgavlens oprindelige Blendingsdekoration, der næppe kan være stort ældre.

Syld og Materiale er som i Skibet, Munkestenenes Størrelse omtrent den samme. Udvendig har 1800'ernes Skalmuringer hærget slemt, især er det gaaet ud over Vinduerne, der kun er bevaret nogenlunde i Østgavlen. Der ses her tre, udvendig helt fornyede Vinduer, to bredt spidsbuede og mellem dem et højere siddende lille Cirkelvindue. De to første, der har Løberskifte om Stikket, er enkelt falsat til begge Sider og noget rigere udformet end vanligt, idet

Falsenes Inderhjørner er muret af rundstavprofilerede Sten. I Lysningen er der desuden et af Formsten muret, Helstens Led (Fig. 5), hvis af moderne Blændmurværk delvis dækkede og udvendig vistnok forkert restaurerede Profil antagelig har haft den for middelalderligt Vinduesstavværk almindelige Form (sml. Køge, S. 188 og Fig. 16 n). Rundvinduet, i hvis moderne Blændmur der udvendig ses et lille, ophøjet Kors, mangler Profil-Led i Lysningen, og i dets False er Forhjørnet muret af rundede, Baghjørnet af rundstavprofilerede Sten. Ogsaa før Restaureringen 1865 havde Langsiderne hver to Vinduer, men disse var lavere end de nuværende. Ifølge en Opmaaling fra 1864, der dog maa benyttes med nogen Varsomhed (sml. Østgavl), havde Vinduerne to retkantede False udvendig og var her afdækket med stærkt trykkede Spidsbuer. Indvendig var der Smige, sikkert en nyere Forandring. Gesimsen bestod af to simple Udkragninger.

Den østre Taggavl, der er skalmuret udvendig, har ni stigende Høj blændinger, afdækket med Tvilling-Spærstik og delt af Hængestave, der er meget lange i de tre midterste Blændinger (Fig. 5). Nederst i Midtblændingen er der en lille aftrappet Glug; Kamtakkerne, som har indlagte Savskifter under Brynene, svarer i Antal til Blændingerne. Opmaalingstegningen fra 1864 viser, at Gavlen dengang havde en noget afvigende Udformning. Kun de tre Midtblændinger havde Hængestave, de øvrige var udelte, med runde (?) Buer, og de indlagte Savskifter manglede. Gluggen var bredere, hvilket endnu kan kontrolleres paa Gavlens Inderside, og der var kun syv Blændinger og Kamtakker. Det sidste er dog muligvis galt, idet en Bygningsbeskrivelse fra 1861 har samme Antal som nu.

I det *Indre* har Østforlængelsen to korte Hvælvingsfag af almindelig sengotisk Karakter. Til Gjordbuerne er der dog anvendt rundstavprofilerede Sten, svarende til dem i Østvinduerne; Profilen vender mod Vest. I Østvæggen er der to smaa Gemmenicher, den nordre aftrappet foroven.

Af Kirkens tre sengotiske Tilbygninger er Vaabenhuset sikkert ældst, muligvis endog ældre end Korombygningen, derefter Taarnet og Sydkapellet.

Vaabenhuset foran Norddøren, af Munkesten over Kampestenssyld, har ret lave Flankemure, i hvilke sortbrændte Bindere danner et konsekvent gennemført og ualmindelig regelmæssigt Rudemønster. Som Følge heraf er Forbandtet svingende mellem polsk og Munkeskifte. Ogsaa i Gavlen er der Tilløb til at udnytte de mørke Kopper dekorativt. Der ses her polsk Skifte med lyse Løbere og sorte Bindere. Mod Vest er der et nymodens, falset Spidsbuevindue, i Gavlen en fornyet, skævtsiddende Dør, der vistnok er en lidt bredere Kopi af den oprindelige, i hvert Fald er der paa Opmaalingen fra 1864 vist en nærmere Gavlmidten anbragt, falset Fladbuedør, kronet af et spidsbuet Spejl. Kopiens skraafasede indre Falshjørne og Løberkrans om Stikket er dog sikkert uden

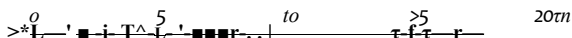

Fig. 6. Herlev. Opstalt, set fra Syd. 1 : 150. Maalt af Hofmann 1864.

Hjemmel. Taggavlen har fem stigende Høj blændinger, alle foroven afsluttet med to Spærstik samlet paa kort Hængestav, og yderst til hver Side en lille Rundblænding. De tre Midtblændingers Fodlinie er lagt lidt højere for at gaa fri af Spejlet over Døren. Sammen med det øverste af Gavlen er de syv Kamtakker ommuret ved en af de senere Restaureringer; de sidste har ved denne Lejlighed faaet indlagt Savskifter under Brynene. — Indvendig er der i Øst-væggen tre Helsten dybe, fladbuede Spareblændinger, som rejser sig fra en bred, muret Bænk. 1861 var der ogsaa Bænk langs Sydvæggen (Synsforretning).

Taarnet er opført af Munkesten i Munkeskifte over Syld af raa Kamp; i Vestmuren er der bevaret en oprindelig Blændingsdekoration, paa hver Side af det fornyede Vindue et Halvsten dybt, forsænket Felt, der foroven afsluttes med en Spidsbuefrise, hvis paa Forkanten rundede Konsoller har smaa trapezformede Udkragninger. Taarnrummet, der overdækkes af et simpelt Krydshvælv med Halvstens Skjoldbuer til alle Sider, staar i Forbindelse med Skibet ved en til begge Sider falset Spidsbue-Arkade, under hvis inderste Bueslag Vederlaget er markeret med en forsænket, halvrund Stav. Mod Syd og Vest omdannede Vinduer.

Trappehuset paa Nordsiden har en lav Fladbuedør hvorover fire Prydbælter, fra neden og op: indlagt Savskifte, forsænket Felt, Trappefrise, begge med pudset Bund, og atter et indlagt Savskifte. Højere oppe ses en retkantet Glug og under Gesimsen, der bestaar af to Udkragninger, et Savskifte kronet af

en kun to Skifter høj Trappefrise. Taarntrappen har rund Spindel og Loft af udkragende Fladbuestik. Mellemstokværket har mod Vest to spidsbuede, falsede Vinduer og et tilsvarende mod Nord; i Sydveggen er der en i ydre Murflugt blændet, spidsbuet Aabning, oprindelig maaske en Dør. I Klokkestokværket ses et Lag radiært stillede Bjælkehuller til Hængestillads, hvoraf de fleste nu er tilmurede; af Glamhuller er der til hvert Verdenshjørne to tæt sammenstillede, spidsbuede og falsede. Taggavlenes nogenlunde ens Blændingsdekorationer er af samme Type som Langhusets Østgavl. De har begge syv Kamtakker og samme Antal stigende Høj blændinger, hvoraf de tre midterste er delt af lange Hængestave. Midtblændingen er vandret afsluttet, Naboblændingen til hver Side har smaa Spærstik, de næstyderste har runde, de yderste retkantede, falsede Afdækninger. Paa Tagryggen en formentlig 1700tals Vindfløj, hvis Stang mangler Kugle, men prydes af Smedejernsvolutter; i den fornyede Fane læses Aarstallet 1859.

Udbygningen mod Syd anvendes nu som Sakristi, men har efter sin Størrelse at dømme oprindelig snarest været et *Kapel*, i saa Fald af en ualmindelig Art, idet det kun staar i Forbindelse med selve Kirkerummet ved den gamle Norddør. Det er af Munkesten i Munkeskifte og restaureret til Ukendelighed udvendig, saa at kun faa oprindelige Stilformer er bevaret; Opmaalingen fra 1864 giver dog gode Oplysninger om de gamle Forhold. Flankemurene, der foroven — som nu — afsluttedes med Gesims af Fladbuer, baaret af smaa Binderkonsoller med afrundet Forkant, havde hver sit fladbuede, ufalsede, indvendig smigede Vindue. Af disse var det østre maaske gotisk og blot udvidet ved Bortbrydning af en Karmfals, det vestre derimod sikkert nymodens, idet det udvendig havde ødelagt det nederste Parti af en ret stor, dekorativ Rundblænding. En lignende, delvis forstyrret af en senere gennembrudt Dør, fandtes mod Syd. Disse Blændinger, der maaske begge oprindelig har omfattet smaa Cirkelvinduer, er nu sporløst forsvundet sammen med Østvinduet, slugt af moderne, ny-gotiske Muraabninger. Taggavlen, som er helt ommuret, er nu syvtakket og har syv stigende Høj blændinger, af dækket med Tvillingspærstik og delt af korte Hængestave; 1864 var der samme Antal Kamtakker og Blændinger, men de sidste var udelte og aftrappede foroven. Indvendig, hvor Gulvet ligger adskilligt højere end Skibets, er der en simpel Krydshvælving med Helstens Skjoldbue mod Nord, til de andre Sider indbygget i Væggene.

1607 blev Kirkens Hvælvinger »opbyggede«⁹, og 1660, efter Svenskekrigens Afslutning, var den ganske ilde medfaren, alle Ruder og Sprosser borte, Stolene forbrudte¹⁰. Da Østvinduerne tilmuredes 1696, blev et Vindue aabnet (genaabnet?) paa nørre Side (Rgsk.). Om en omtrent samtidig Istandsættelse se Mindetavle fra 1702 (S. 387).

Endnu 1864 stod Kirkebygningen rødkalket med hvide Blændingsfelter som

Fig. 7—8. Herlev. Ribbekonsoller i det oprindelige Vestparti (S. 377).

vanligt i Herredet. Synsprotokollen meddeler 1863, at »større Lys formenes at kunne tilvejebringes ved at gøre Vinduerne højere og synke dem« og konstaterer senere, at den store Hovedreparation, der blev foretaget 1865, omfattede langt mere, end hvad der blev udsat. 1887—88 foretoges en større Reparation, saavel af det Ydre som af det Indre, hvor bl. andet to Fag af den østre Hvælving ommuredes (Arkitekt: J. D. Herholdt). Efter disse to Istandsættelser, der udførtes med liden Respekt for det historisk givne — saaledes normaliseredes alle Vinduerne i Smag med Gruppen i Østgavlen — staar Murene overalt afrensede. I det Indre er Kirken hvidtet og tildels smykket med Kalkmalerier, Vaabenhuset har Bjælkeloft. Tagværkerne, der alle er nye, af Fyr, er hængt med Vingetegl, Taarnets dog med Skifer, og Kamtakkerne med moderne Munketegl. Taarnets øverste vestre Kamtak er forstærket for at kunne bære en permanent Storkerede.

KALKMALERIER

I Forbindelse med Restaureringen 1887—88 afsøgte J. Kornerup Kirkens Indre for Kalkmalerier, og det viste sig da, at baade Vægge og Hvælvinger havde været smykket med sengotiske Dekorationer, der dog for største Delen var ødelagt af senere Lapninger, og derfor, paa to Undtagelser nær, maatte overhvides efter Undersøgelsen. Mens Vægdekorationerne (Draperier, Indvielseskors) var saa medtagne, at de ikke omtales nærmere i Kornerups Indberetning, kunde Indholdet af de figurlige Fremstillinger, som fandtes i alle fire Hvælvingsfag, i Almindelighed fastslaaes. I første Fag fra Øst saas Skabelsen, Syndefaldet, Uddrivelsen fra Paradis og Menneskene arbejdende i deres Ansigts Sved. I anden Hvælvings Østkappe er der (Fig. 9) en restaureret Tre-enigheds-Fremstilling (Naadestolen), som vanligt flankeret af Maria og Johannes, men her desuden mod Nord af den knælende Matthis Jensen, ret realistisk afbildet som en graahærdet Olding med skaldet Isse og i opslidset Kjortel (Skriftbaand: Mathis Jen(sen), og paa Latin »Gud Fader være mig Synder naadig«), og mod Syd af hans to Hustruer, »Gydhæ et Kristina«, som er nævnt paa Gravstenen, begge ungdommelige, med gult Haar under Kone-sløret. — I de tre øvrige Kapper var der stærkt medtagne Fragmenter forestillende S. Hippolyts og S. Laurentii Martyrier.

I Vestkappen af den tredie Hvælvning var der malet et stort Billede af S. Jørgens Kamp med Dragen, saa velbevaret, at det kunde bibeholdes, dog maatte Dragen, af hvilken kun Hale, Gab og Vingspidser var kendelige, suppleres efter et tilsvarende Billede i Vallensbæk. S. Jørgen er i Pladerustning og har lavt om Lænderne et med Smaaskjolde prydet Bælte (Dupsing), over Skuldrene en Kappe. Den fældede Lanse hviler i en smal Slids i Overkanten af det store, korsprydede Skjold. Over Helgenens blottede Hoved svæver en (nu stærkt restaureret) Engel; Hestens Seletøj er smykket med langt nedhængende Bjældefrynser. Til højre for Kampscenen knæler den fra Udyret reddede Prinsesse, til venstre ses en fantastisk Borg, hvorfra Kongen og Dronningen overværer Striden. — Nordre Kappe var ødelagt, i den søndre anedes en Høstmand (fra en Fremstilling af Boas og Ruths Historie?), i den østre saas til venstre en Konge, hvem Djævelen hvisker i Øret, og dernæst bar to Mænd en ubestemmelig Genstand i en Stang over Skuldrene (Spejderne?).

I den fjerde Hvælvning, Vesthvælvet, var der mod Øst Skildringer af Lidelseshistorien (Hudllettelsen, Korsegangen, Korsfæstelsen), mod Syd vistnok Gravlæggelsen og Opstandelsen, og mod Vest et Dommedagsbillede, Kristus siddende i en Mandorla, ved ham Maria og Johannes, nedenunder drog gule Djævlene de fortabte ind i det flammende Helvedesgab.

Farveholdningen var overalt simpel: brunt, forskellige Toner rød og gul

Pact og (,rone

Fig. 9. Herlev. Kalkmaleri i Østforlængelsen af »Naadestolen« og Forbederne, flankeret af Matthis Jensen og hans to Hustruer (S. 382).

Okker, graat og sort. Paa Ribber og Buer er der nu moderne kalkmalede Ornamente.

Kalkmalerierne, i hvis Malemaade Kornerup mente at kunne spore to ulige drevne Hænder, synes samtidige og dateres omtrentligt af Stifterbilledet med Matthis Jensen og hans Koner. Er de ikke udført endnu mens han levede, kan de næppe være meget yngre end hans Dødsaar, 1480.

Ifølge Kornerup skal Matthis Jensens Ligsten tidligere have haft sin Plads under det Hvælvingsfag, der indeholder hans Billede. Denne Oplysning, der maa være meddelt ham af ældre Folk i Sognet, kan meget vel være rigtig, selv om Stenen allerede i 1864 som nu var opstillet i Vaabenhuset (Bygningsbeskrivelse 1861).

INVENTAR

Alterbordet er en moderne Brædekasse, staaende 80 cm fra Østvæggen.

Altartavle, Maleri af J. Roed fra 1845, forestillende Fodtvætningen, i samtidig Ramme.

Altersølv. Kalk 1843, 24 cm høj, med graverede Blomster og Blade paa Fod og Knop, trefligede Bægerblade, Blomsterfrise og Cirkelkors paa Bægeret samt graveret Kursiv: »Hørløv Kirke 1843«; stemplet med Københavns Byvaaben 1843 og Mestermærke for Prahl. *Disk* med fliget, drevet Kant og graverede

Fig. 10. Herlev. *Alterkalk 1499 (S. 384).

gerne er fastloddet en Korsfæstelsesgruppe, mens en Munk, der knæler under en Kalk, er ciseleret paa den modstaaende Tunge. Endvidere ses det graverede Aarstal: MCDXCIX og Majusklerne: Hr. Iep Persen. Paa det sekskantede Skaft er der ciseleret Stavværk vekslende med store, fligede Blade. Den kraftige, fladtrykte Knop har ciselerede Minuskler paa de fremspringende Rudebossen: »Ihesus« og store Fligeblade og Stavværk paa de mellemfaldende, spidse Blade. Paa det store Bæger er graveret: A° 1800. *Disk*en er vistnok samtidig med Bægeret.

Alterstager o. 1850, af Malm, i Sen-Empire.

Font af Sandsten, samtidig med *Daabsfadet*, fra 1857, af Bronze, tegnet af L. Frølich og modelleret af L. Vieth.

To ældre *Daabsfade* hænger nu paa Taarnbuens Vanger, 1) (Fig. 11) af syd-tysk Arbejde, fra o. 1550, med Syndefaldet i Bunden omgivet af Hjort- og Hund-Frise; paa Randen samme Jagtscene. Her er desuden graverede Versaler: »Gifvis til Herløf Kirche af Rasmus Søfrensen oc Dorete Andersdaater Anno 1667«. Under Randen tre Malmøskener.

2) O. 1725, af Kobber, med drevet Fremstilling i Bunden af en Kvinde med Fugl og Anker (Haabet).

Daåbskande af Tin, fra o. 1850; Mestermærket forsvundet ved Reparation.

Blomsterranker. I Bunden Cirkelkors og Indskrift som paa Kalk; samme Stempler. To *Oblatæsker*, den ene oval med paaloddet Kors paa Laaget, graveret Herløv Kirke 1838, stemplet med Københavns Yaaben 1838 og Mestermærke : C P D, den anden rund, med graveret Kors mellem Ranker og Mestermærke: H C D. *Vinkande*, ny-gotisk, med Københavns Bystempel og Mestermærke: P. Hertz. *Sygekalk* fra 1921, med Københavns Bystempel og Mestermærke : I. Paulsen.

Den tidligere smukke **Kalk* (Fig. 10) fra 1499 blev sammen med en yngre **Disk* afkøbt Kirken af Nationalmuseet 1843, da de var bestemt til Omsmelting. Foden har fire runde og fire spidse Tunger, en smal Fodplade og Standkant prydet med en gennembrudt Bort af Korsblomster. Paa en af Tun-

Fig. 11. Herlev. Daabsfad (S. 385).

†*Fontehimmel*. I Hvælvingssviklen over Fonten sidder en spinkel, spirformet Egebjælke med en Trisse til Fontens nu forsvundne Himmel.

Prædikestol i Høj-Renaissance, københavnsk Arbejde, beslægtet med Gladsaxe (S. 364) og Hellested (Præstø Amt), men ringere. De fire Fag har Portalfelter med Profilkapitæler, flad Slutstenskonsol og omløbende Rammeværk. Bosserne paa Slutstenen og Rammeværket, samt Rosetterne i Buevinklerne er tilsat ved en moderne Restaurering, muligvis efter ældre Spor. Paa Hjørnerne staar de fra andre Værkstedsarbejder kendte Kvindehermer: Tro, Styrke, Klogskab, Kærlighed (Fig. 12) og Haab. Glat, omløbende Frise, Postamentfelter afbrudt af flade Fremspring, der sikkert oprindelig har baaret Løve-masker eller lign. Stolen har bevaret de smukt skaarne Hængeornamenter, der er forsvundet baade i Gladsaxe og Hellested; deres Kartoucheværk omfatter en Fugl med udbredte Vinger. Ny Fodstolpe og Underbygning. Ny Opgang. Himmelen, der er samtidig med Stolen, er sekssidet, med Hjørnerne markeret af stærkt leddelte Knægte, der ender i nedadvendte Spir, hvorimellem symmetrisk udsavede Hængestykker. Over den stærkt udladende Profilgesims er der tre Topstykker, Renaissancekartoucher med reliefskaaret Jesu-monogram, mellem Hjørnespir. Loftet har et sekssidet Midtfelt med en i højt Relief skaaret Due. Stolen, der tidligere var egemalet med en Smule Forgyltning, som Himmelen, staar nu med brogede Renaissancefarver, i Portalfelterne

Fig. 12. Herlev. Dyde-Herme fra Prædikestol (S. 385).

spinkle, sorte Mauresker, i Frisefelterne: Johs. 17,3 paa Latin og i Postamentfelterne forgyldt Rankeslyng, en Opmaling, der sikkert delvis har gammelt Grundlag.

Stolestaderne er nye.

Pengeblok, enkel, fra o. 1800.

Præsterækketavle fra o. 1868 paa Sydveggen, yngre Kopi paa Nordveggen.

Tavler. 1) (Fig. 13) 1671, med Relief af Alabast, forestillende Treenigheden i Skyer. Kristus holder en Krone i venstre, Korset i højre Haand; over Gud Fader og Kristus svæver Duen i Straaleglans. Relieffet er indfattet i en graa Sandstensramme, flankeret af Pilastre med Kvaderbosser og kronet af en fladbuget, profileret Gavltop med en barok Alabastkartouche, hvis hvælvede Midtfelt staar blankt. Paa Frontespicen fordybede Versaler: »Sacrosanctæ

Fig. 13. Herlev. Alabastrelief 1671 (S. 386).

trinitati sacrum an. Chr. MDCLXXI« (»helliget den højhellige Treenighed Aar 1671«). Paa Skibets Nordvæg.

2) O. 1702, af Træ, rundbuet, sortmalet, med forgyldte Versaler. Øverst er i gule og røde Farver malet Jehovas Øje i en straaeindfattet Trekant og et græsk Bibeltcitat. Herunder Universitetets gamle Vaaben og paa Latin: »I Frederik 4.s Regeringstid lod Københavns kgl. Universitet paa det offentliges Bekostning denne hellige Bygning, der næsten laa i Ruiner, binde med Jern, rettede det sammensunkne Tag op og sørgede, saavidt det kunde, for Konsolidering af hele Kirken, i Aaret 1702. Da var Gaspar Bartholin Rektor magnificus, Ole Worm Kirkeværge og Jens Jensen Bircherod Stedets Præst«. Forneden Bartholins og Worms Vaaben. I Taarnrummet.

Lysekrone, skænket 1696, med otte Arme og som Topfigur Jupiter med Tordenkilen ridende paa en Ørn. Et rødmalet Skjold paa den profilerede Stamme bærer graveret Fraktur: »Dene Lysekrone haffuer salig Bertte Hans Jensens foræret til Herløli Kierche A° 1696, Gud til Ære og Kirchen til Opbyggelse«. I Skibet.

Klokker. 1) 1528, støbt af Fastenowe. Foroven to Friser af symmetriske

Fig. 14. Herlev. Gravsten over Matthis Jensen, død 1480 (S. 388).

Do(mini) mcdlxxx« (»her ligger M. J., fordum denne Kirkes Værge og Grundlægger, med sine to Hustruer, Gyde og Cristina, — som døde i Herrens Aar 1480«). Gotlandsk Kalksten, 187 x 89 cm, med Randskrift af smaa, klumpede Minuskler; i Hjørnerne Cirkler med Evangelistsymboler, der holder nu udslidte Skriftbaand, foroven i Midtfeltet et Cirkelfelt med Matthis Jensens Bomærke. I Vaabenhuset, opstillet paa Hovedet. Om dens tidligere Plads se S. 383.

2) O. 1657. Anders Pedersøn, død 1657 i sin Alders 68. Aar, og Hustru Gundel Torsdater, død 16 □, samt hendes anden Husbond, Børge Torbensøn, »som denne Steen oc Sted hafver bekaste«(l), død 16 □. Ølandsk Kalksten, 200 x 120 cm, med fordybede Versaler i Tværlinier. I Hjørnerne Blomsterrosetter, under Indskriften et Kranie, flankeret af de fordybede Initialer:

Lillieblomster, hvorimellem Minuskler: »Dum(m)modo pulsor Dominus adoretur. Laurentius igne crematus insignis martir. Ego Johannes Fastenouie me fecit anno Domini mdxxviii« (»naar jeg slaas, skal Herren tilbedes. Laurentius, den herlige Martyr, blev brændt paa Baalet. (Jeg!) Johannes Fastenowe gjorde mig i Herrens Aar 1528«). Tvm. 95 cm (Uldall S. 264).

2) 1631, støbt af Johs. Kemmer. Versaler mellem Rammelinier: »In usum ecclesiæ academicæ Herleviensis me f. f. Chr[i]stianus Longomontanus anno Domini MDCXXXI, fusore Johannes Kemmer« (»til Brug for Universitetets Kirke i Herlev lod Christian Langberg mig støbe i Herrens Aar 1631, ved Støberen J. K.«). Paa den ene Side ses et Løvehoved i en Ring med Draperi og Kvast. Tvm. 91 cm.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) (Fig. 14). O. 1480. Matthis Jensen. »Hic iacet Matias Iohann(n)is q(on)da(m) tutor et fundator

hui(us) ecclesie cu(m) duab(us) uxori-bus Gyde et Cristina, q(ui) o(biit) an[n]o

APS GTD; under Kraniet indristet Timeglas og: BTS i et vaseagtigt Felt. Ved Siden af Nr. 1.

3) O. 1680. David Eliesen, Forvalter over Boserup Kloster i Skaane, død 9. Nov. 1680. Gotlandsk Kalksten, 176x110 cm, med fordybede Versaler i Tværskrift. Ved Siden af Nr. 1.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1806—08 (RA). — Dokumenter ang. Gladsakse og Herlev Kirker [1696] (RA). — Oplysninger om Udgifter til Universitetets Landsbykirker 1838—92 (RA). — Arbejder til Forskønnelse af Universitetets Landsbykirker (RA). — Embedsbog og Synsprotokol 1799—1839, Synsprotokol 1840—79 (LA). — Synsprotokol 1862—1934, heri en Kirkebeskrivelse optaget 30. Oktober 1861 (ved Embedet). — Synsforretning 1861 (NM). — Museumsindberetninger af J. Kornerup 1887, 1888, 1893 (Kalkmalerier), J. B. Løffler og M. Mackeprang 1899, Hugo Matthiessen 1914, Christen Borch 1915, E. Moltke, C. G. Schultz og Kirsten Weber-Andersen 1943.

J. G. Burman-Becker: Herløv Kirke, i Ny Kirkehistoriske Samlinger III. 1864—66. S. 448—50. — J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier. 1895. S. 91. — Chr. Heilskov: Personalhistoriske Indskrifter i Sokkelunds Herred, i AarbKbh. 1917. S. 89—92.

Bygningsopmaaling af Hofmann 1864 og Erik Barfoed 1925 (NM).

¹ Repertorium II, Nr. 3814: »Søndre Herløffue i Smørum Herred«. ² Uldall: Fol. 186 I, 25 (Kgl. Bibi.), Uddrag offentliggjort 1738 i Dänische Bibliothec II, 41. ³ Repertorium II, Nr. 216, 265. — Herlev ved København (Herløff versus Haffniam) nævnes 1268 i et Gavebrev til Æbelholt Kloster (S. R. D. VI, 163). Som Medbesegler staar en Hr. Trugillus, Sognepræst i Herløffue, men de tre øvrige Vitterlighedsvidner er Borgere i Slangstrup, langt nærmere Klosteret, hvor Brevet er udstedt, og Trugillus har da sikkert været Præst i Nørre Herlev ved Hillerød. ⁴ Uldall: Fol. 186 I, 25. Borgmester Jep Clausen Godov ejede i Slutningen af 1470'erne to Gaarde i Sønder Herlev, sml. Repertorium II, Nr. 3814, 3847, 3898, 3899, 3917, 3933, 4034, 4490. ⁵ Henning Matzen: Universitetets Retshistorie II, 317. ⁶ Dän. Bibi., anf. St. ⁷ Arrild Huitfeldt: Danmarckis Rigis Krønike II, 933. ⁸ Et kun delvis læseligt Pergamentbrev, der henføres til Januar 1453, og vistnok omhandler Overdragelsen af to Gaarde i Herlev til Eggert Frille, bærer den omtrent samtidige Paategning: Skødebrev paa de to Gaarde i Herlev som Mattes Jensen i bor. (Rep. II, Nr. 216). ⁹ Københavns Universitets Forhandlinger fra 1604—08, i Kirkehist. Saml. 4. R. IV. 779. ¹⁰ Kommissionen af 30. August 1660 (vejledende Arkivregistraturer II, 42. RA).

Fig. 15. Herlev 1809.